

RESUMÉ

Rumklang og rumligt gehør

Hørelsen er en uadskillelig del af vores måde at opleve byens rum på. Lige som lys er lyden væsentlig for vores evne til at opfatte rum, fordi den på samme tid er både håndgribelig, foranderlig og forbigående.

Lyde er i stand til at ændre et rums karakter og påvirke menneskers sindsstemning. Når de er væk, står kun oplevelsen tilbage som en individuel erindring om en stemning, der er knyttet til en specifik lydmæssig oplevelse.

Det kræver mod, opfindsomhed og humor at indarbejde en sådan uhåndgribelig dimension i sin planlægning af byrummet, for den skal på én gang virke tillokkende, hyggelig og sanselig. Dermed bliver den farlig og æstetisk udfordrende, for kunsten formidler noget større og mere vidtrækkende end den forståelse, som rummet i sig selv lægger op til.

Et bedre byrum skal favne byens mangfoldighed og mange facetter, så der åbnes op for en udvidet tolerance og en udvidet læsning af byen. Byrummet kan for eksempel trække linier igennem et helt boligkvarter og skabe sammenhæng mellem flere områder, der tilsammen så etablerer ét byrum med samme fællesnævner. Det kan foregå ved at inddrage lyd- og lysmæssige løsninger fra andre kulturer, hvis rummelighed har helt andre formater.

Det foresvæver mig, at en øget bevidsthed om bedre byrum må medtage overvejelser om æstetik og indhold. Hvis byrum skal blive til bedre byrum, er det nødvendigt dels at forsøge at definere byrummet, dels at forestille sig en indgangsvinkel til, hvorledes det bliver bedre, nyt. I ordet bedre ligger et krav om nytolkning af byrummets eksisterende, vedtagne form, og det er således nødvendigt at stille spørgsmålet om funktionalitet og anvendelighed på hovedet for indledningsvist at kunne besvare, hvordan et nyt, bedre byrum tager sig ud.

Jeg vil her primært beskæftige mig med det kunstneriske rum og med det lydige rum i forsøget på at dechifrere det bedre byrum.

“Det, som ikke er ganske let misdannet, virker ufølsomt og koldt. Deraf følger, at det uregelmæssige, det uventede, det overraskende, det forbløffende er en afgørende del og den karakteristiske del af det skønne. Mysteriet, savnet er også et af det skønnes kendetegn.”

Charles Baudelaire

Et byrum må være et område, et rum i byen, der udgør en fælles bymæssig referenceramme. Derfor skal det måske også tænkes som mere end den enkelte plads eller torvet eller parkeringspladsen, og i højere grad som et sammenspil af genkendeligheder, fællesnævner og sammenhænge, der som brudstykker eller enkeltdele tilsammen udgør en helhed af steder, der ikke udelukkende inddeles, opdeles af fysiske rammer, men netop går på tværs af disse og skaber en sammenhæng, baseret på en fælles reference.

Byrummet må være fuldt og offentligt tilgængeligt, så det kan udgøre et omdrejningspunkt for fælles bevidsthed og derved implicit blive en opfordring til fælles benyttelse og fælles ansvar. Det bedre byrum må man søge ud i – og ud over – kanterne af den gængse byrums-opfattelse. Dette fordrer fra begyndelsen en nytænkning af anvendelighed og form samt en indarbejdning af kunstneriske visioner, da den kunstneriske idé må være udgangspunktet for originalitet. Kun ved at invitere til fuld offentlig og fælles benyttelse kan byrummet blive en bæredygtig ramme for bred anvendelighed og for et kunstnerisk udtryk, der er vedkommende for borgerne

Byrummet må i sagens natur have direkte kontakt til byens bevægelsesmønstre, byens kommunikation og derved forholde sig til de omkringliggende områder på en ansvarlig måde. I den fysiske udformning må det forventes, at konstruktion, materialevalg, kunstnerisk udtryk og anvendelighed fungerer i direkte dialog og i en (ny) form for social samhørighed med omgivelserne; at byrummet ikke udelukkende eksisterer på egne betingelser og ud fra egne målsætninger, men i lige så høj grad beskæftiger sig med relationerne til området, dets historiske rum og det kunstneriske rum. Og at det i sig klart rummer en offentlig – ikke nødvendigvis folkelig – potentialitet, hvor kunstnerisk udfoldelse og kommunikation udgør en base for fælles reference, et fælles oplevelsesrum, og som en konsekvens heraf skaber grobund for det fremtidige historiske rum.

Derved vil vurderingen af, hvorvidt man skaber et bedre byrum, i høj grad bero på offentlig tilgængelighed, anvendelighed og – og det er her det for alvor kan blive

interessant – den (kunstneriske) opfindsomhed, hvormed man vil søge at indarbejde disse elementer i en bæredygtig løsning, hvor æstetiske overvejelser og overbevisninger til stadighed må udfordres og til tider bekæmpes. På den ene side udfordres, fordi æstetikken må tvinges til at arbejde sammen med ønsket om (kunstnerisk) anvendelighed; på den anden side bekæmpes, for at give plads til nye, fremtidige kunstneriske visioner og ikke nøjes med at udtrykke tidens eller tidligere tiders (byrums)opfattelse.

Men spørgsmålstegnet må sættes med humor og humør, visioner og opfindsomhed, som et kreativt, kunstnerisk alternativ til en tider indholdsløs æstetik. Her skabes det naturlige rum til kunsten, enten i form af en bestandig kunstnerisk vision, som er indarbejdet i byrummet, eller i form af plads og rum til skiftende kunstneriske udfoldelser, herunder også lydlige.

Man kunne forestille sig et byrum, hvor fokus/klimaks ligger i et (arkitektonisk) tomrum, der tænkes udfyldt kunstnerisk – ved hjælp af mennesker, kommunikation og lyd – for først derved at blive til et levende, bedre (nyt) byrum. Hvor rummet først reelt bliver til et byrum i kraft af denne (nye) anvendelighed. Hvor byrummet fungerer som platform for en eksplosiv, potentiel energi, der først udløses af rummets anvendelighed og ikke blot står som et afsluttet, æstetisk behagesygt monument.

Et sådant afsæt kræver mod, opfindsomhed og humor; byrummet bør på én gang virke tillokkende, hyggeligt og sanseligt, men også farligt og æstetisk udfordrende. Her spiller kunsten en vigtig rolle som formidler af noget større, mere vidtrækkende end den forståelse rummet i sig selv ansporer til. Kunstens vigtigste egenskab og ypperligste kvalitet er, at den fortæller os noget, vi ikke allerede ved, giver os noget, vi ikke allerede har eller har oplevet. I og med at kommunikationen mellem kunst og modtager får en central placering, bliver det det bedre byrums opgave at tilbyde fordomsfri, kunstnerisk anvendelighed og – også mellem menneskelig – tolerance, så der skabes bedst mulige vilkår for mødet i det kunstneriske rum.

Et bedre byrum indebærer altså en mulig platform for kunstnerisk udfordring, betingelsesløst ud fra krav om originalitet og opfindsomhed.

“Musikken giver os begrebet om rummet, musikken gør himlen dybere”

Charles Baudelaire

Her kommer også rummets klang, lyd ind i billedet – det lydlige aspekt er væsentligt, fordi lyd lige som lys i uendelige variationer kan udfylde rum og skabe en fælles bevidsthed uden yderligere tilføjelser. Lyd og lys er de to mest universelle bestanddele for oplevelsesbevidsthed, dybt håndgribelige og på samme tid foranderlige og forsvindende. Som sådan er de begge i stand til fuldstændigt at ændre et rums karakter og afgørende påvirke menneskers emotionelle tilstand. Når lyset slukkes eller når lyden forsvinder, står kun oplevelsen tilbage som erindringen om en stemning, en historie, der knytter sig til en specifik oplevelse af lyd, lys. Heri ligger spændingen mellem rum og tid – øjet oplever rummet i kraft af det lys rummet præsenteres i; øret oplever tiden ud fra de sammenhænge af lyd(e), der forekommer. Rummets klang og lyd bliver med andre ord vigtige elementer for anvendeligheden og i forhold til, hvordan byrummet vil blive opfattet. Det lydlige aspekt er lige så

afgørende for opfattelsen af rummet som rart/uhyggeligt, spændende/kedeligt, mærkeligt/ordinært osv. som det visuelle aspekt. Det lydige aspekt spiller også ind på forståelsen af tidens indvirken på rummet; der må forholde sig til fortiden – det historiske, omgivelserne; nutiden – menneskelige relationer, kommunikation; og fremtiden – visioner, nye tolerancer, opfindsomhed. Og på samme måde rummets indvirken på tiden, der nødvendigvis må implanteres som lyd, som musik (eller som vild natur!) i rummet, for derved at øge forståelsen af det tidsmæssige perspektiv af rummet som potentielt oplevelses- og forståelsesrum.

Byens lyd, tempo, puls, akustik hører altså med i det bedre byrum i bestræbelserne på at undgå tom monumentalitet og samtidig sikre rummet bestandighed. Det kunne være interessant at forsøge at tænke lyd ind i rummets helhed, både som alternativ lyd og klang til omkringliggende lydkilder som trafikstøj, men også som modspil til byrummets egen eller omkransende lyd, for eksempel som lyd, udsendt i modfase for at neutralisere specielle lydige størrelser. En sådan tilgang kender man fra supermarkeder, hvor kølediskenes evindelige brummen neutraliseres af nøjagtigt tilsvarende lydfrekvenser. På samme måde kan man forestille sig at indarbejde lydlandskaber eller lydkilder i den arkitektoniske løsning. Eller slet og ret at indbygge krav om levende musikalske fremførelser – fra symfoniorkestre til mere abstrakte lyd-fænomener – som en del af rummets rummelighed.

På denne måde kunne et bedre byrum også at blive et rent akustisk/lydigt anliggende, enten som en forbedring/udvikling af et allerede eksisterende byrum, eller endog som tidligere nævnt et helt nyt (tom)rum, som først og fremmest opleves i kraft af dets lyd.

Sammen med musikkens indre tidsmæssige balance er rummets egen klang og lyd altafgørende for musikalsk udfoldelse. Men herudover har disse elementer også stor betydning for dagligdagens flow. Der er velsagtens intet, der som musik og lyd i så udpræget grad kan bevæge et levende væsen følelsesmæssigt. Et favoriteksempel er naturligvis forsøget med at spille musik for køerne i staldene ved malkningstid med en pænt forøget mælkeydelse og en betragteligt bedre stemning i besætningen til resultat! En lignende, stærk indflydelse har lyd på mennesker; hører man lyd er man ikke alene. Herfra spænder følelsesregistret bredt – alene en enkelt disharmoni med tre-fire toner med tæt beliggenhed kan være nok til at skabe utilpashed for lytteren. Og man kan ligefrem blive skræmt af violinindsatsen fra mord-scenen i Hitchcocks legendariske gyser, Psycho. Men spektret rummer også sorgmodighed, styrke, svagheit, glæde, humør, sentimentalitet, osv. Det rigtige stykke musik kan uden videre placere lytteren, hvor det skal være, i det følelsesmæssige register og ligefrem indgyde håb, vilje, styrke. Netop derfor var musik fuldstændig bandlyst i det middelalderlige, sortsynede taleban-regime i Afghanistan.

Også stilheden kan bevæge – bedst eksemplificeret ved komponisten John Cage's stykke for soloklaver '4.33', hvor pianisten ved fremførelsen af stykket skal sidde ubevægelig foran flyglet i det angivne tidsrum uden at spille en tone! Musikken findes kun i den fælles bevidsthed, når man sidder sammen med de øvrige lyttere, hvorved – i hvert fald på det filosofiske plan – ikke-musik bliver til musik og stilhed til lyd. Omvendt behøver man blot at nævne Beethoven, der som døv komponerede størstedelen af sine fantastiske værker. Eller den ligeledes døve marimbasolist,

Evelynn Glenny, der optræder som solist foran symfoniorkestre, og udelukkende kommunikerer musikalsk ved at føle vibrationerne fra orkestrets og hendes egen musik.

At arbejde med musik på en sådan nærmest overmenneskelig måde fordrer en meget udvidet tolerance og forståelse af omverdenen, af nuet og af tiden som kommunikationsrum. I det lys har Bedre Byrum som mål at stille spørgsmålet om anvendelighed, funktionalitet og æstetik på hovedet, hvis det skal være med til at skabe rammerne for en ny, progressivt tænkende måde at opfatte byrum. Et af de væsentligste parametre for et byrums succes – om det nu også er bedre – vil bestå i, hvilken grad byrummet anvendes. Både som oprindelig tænkt, men i lige så høj grad i hvilken udstrækning byrummet levner mulighed for nye, endnu ikke opfundne (kunstneriske) anvendeligheder. For således at give plads til mysterierne, til savnet, til hullerne i æstetikken, plads til kunsten.

“Fuldkommen oprigtighed – vejen til originalitet”

Charles Baudelaire

Byrummet skal være bæredygtigt i alle henseender, både i forhold til omgivelserne, til materialevalg og til arbejdsmiljø. Programmeringen bliver dermed såvel et etisk og socialt anliggende som et miljømæssigt og fagligt, der går ud på at opretholde en indre balance, så den grundlæggende idé hele tiden indgår – og fremgår - i en organisk helhed af opfindsomhed og anvendelighed. For at nå dertil må ønsket om originalitet stilles overfor kommerzialitet, ægte opfindsomhed udskilles fra kortvarige modeluner. Grundlaget må basere sig på en ærlig, kompromisløs stillingtagen til ideens kunstneriske kvaliteter, og ikke formes som et resultat af tidens trends. Man sikrer ikke byrummets bestandighed, hvis udgangspunktet blot er et opgør med tidligere vedtagne præmisser, nej man må ud på den anden side af avantgarden, for at opnå en modernitet, der kan række ud over sin egen tid.

På samme måde skal et bedre byrum også favne byens mangfoldighed og mange facetter, så der åbnes op for en udvidet tolerance og en udvidet læsning af byen. Byrummet kan eksempelvis trække linier igennem et helt boligkvarter; skabe sammenhæng mellem flere områder, der tilsammen så etablerer ét byrum med samme fællesnævner; byrummet kan inddrage lyd- og lysmæssige løsninger fra andre kulturer, hvis rummelighed har helt andre formater – lydligt eksemplificeret ved forskellen mellem vestlige halvtone-skaler og arabiske kvarttone-skaler, der åbner for en umådelig større skalarigdom end den vestlige dur-mol-harmonik; lysligt enkelt illustreret ved ligeledes at se på og prøve at arbejde med den arabiske verdens anderledes belysningsæstetik, hvor elektrisk belysning som oftest udgør én lyskilde, tilmed ofte blot et neon-rør. En æstetik som samtidig skaber en hel anden atmosfære, et nærmest lys-tomt rum, der efter vores gængse, vestlige opfattelse ikke er spor lys-æstetiseret!

I al korthed: Byrummets følelsesmæssige formåen skal ikke baseres i sentimentalitet, men i fuldkommen, kunstnerisk oprigtighed.